

Asia: VN/2821/2024

Lausuntopyyntö: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lastensuojelulain muuttamisesta sekä siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

a) Mitä vaikutuksia näette ehdotuksilla olevan?

Ehdotuksen mukaan 4 a §:ssä säädettäisiin, että lapsen tasapainoisen kehityksen ja erityisen suojelun toteuttamiseksi lapselle voidaan asettaa rajoja, vaikka lapsi olisi rajoista eri mieltä. Esitysluonnoksen säännöskohtaisten perustelujen mukaan rajoilla tarkoitettaisiin käytännössä turvallisia ja ennakoitavissa olevia lapsen toimintaa ohjaavia ja määritteleviä rajoja sekä yksilöllisiä ja yhteisöllisiä toimintaperiaatteita ja sääntöjä, jotka eivät ole lastensuojelulain 11 luvussa tarkoitettuja rajoituksia. Rajanvetona kasvatuksellisen rajaamisen sekä rajoitustoimenpiteiden osalta viitataan keinojen tarkoitukseen, keston ja intensiteettiin sekä siihen, mikä on yleisesti hyväksyttyä tavanomaista kasvatusta. Kasvatuksellisina rajoina ja keinoina esitysluonnoksen perusteluissa mainitaan kotiintulo- ja nukkumaanmenoaikojen asettaminen, unirytmien turvaaminen unirytmien häiritsemisen tilapäisellä poisottamisella tai sosiaalisen median käytön tai muun sähköisen viestinnän kohtuullinen rajaaminen, mikäli lapsi toiminnallaan haittaa psyykkistä tai fyysistä hyvinvointiaan tai vaarantaa sosiaalista kehitystään.

Lisäksi säädettäisiin, että lapsen tarvitsemien rajojen turvaamiseksi lapsen fyysiseen koskemattomuuteen voidaan puuttua, jos se on välttämätöntä. Esitysluonnoksen mukaan sijoitettua lasta voitaisiin ohjata fyysisesti kevyesti olkapäältä.

Ehdotetun 4 b §:ssä lueteltujen ja lapsen hallussa olevien aineiden ja esineiden poisottamisen ensisijainen lähtökohta olisi jatkossa aina kaikissa lapsen sijoituksen muodoissa (laitoshuolto ja perhehoito) kasvatuksellinen, lapsen huolenpitoon ja valvontaan liittyvä toimenpide, josta säädettäisiin 4 a §:n 1 momentissa. Esitysluonnoksen mukaan, kun 4 b §:ssä säädettyjen aineiden ja esineiden saaminen pois lapsen hallusta edellyttää lapsen itsemääräämisoikeuteen sekä lapsen henkilökohtaiseen vapauteen sekä lapsen koskemattomuuteen puuttuvaa voimakeinojen käyttöä, tulee siihen liittyvästä toimivallasta säätää erikseen 11 luvussa (ehdotettu 65 §:n muutos).

LSKL pitää hyvänä esitysluonnoksen tavoitetta siitä, että sijaishuollossa olevan lapsen kasvatuksen, huolenpidon ja valvonnan toteuttamiseksi lapselle voidaan hänen vastustuksestaan huolimatta asettaa rajoja lapsen kasvatuksen ja kehityksen turvaamiseksi.

LSKL kuitenkin katsoo, että ehdotettu sääntely ei ole riittävän täsmällistä lapsen oikeuksien ja oikeusturvan toteutumiseksi. Kasvatuksellinen rajaaminen ja sen sisältö tulisi määritellä täsmällisemmin. LSKL katsoo riskinä olevan, että oikeus puuttua lapsen fyysiseen koskemattomuuteen voi johtaa lapsen oikeuksia rikkoviin tulkintoihin tai käytänteisiin. Vastaavasti LSKL katsoo, että käytännössä aineiden ja esineiden poisottaminen kasvatuksellisenä rajaamisena voi olla haastavaa erottaa voimakeinojen käyttöä edellyttävästä rajoittamistoimenpiteestä. LSKL pitää tärkeänä riittävää ja säännöllistä ammattilaisten kouluttamista siitä, mitä voidaan pitää kasvatuksellisenä rajaamisena ja kasvatuksellisinä keinoina.

Ehdotetun 4 a §:n mukaan sosiaalityöntekijän tulee asiakassuunnitelmaa laatiessaan keskustella tarpeen mukaan 30 §:n 2 momentissa tarkoitettujen tahojen kanssa menettelytavoista ja kasvatuseriaa-asteista ja kasvatukseen liittyvistä säännöistä ja käytännöistä, joiden avulla sijaishuoltoa toteutetaan.

LSKL pitää sinällään kannatettavana, että sosiaalityöntekijän tulee keskustella kasvatuseriaa-asteista ym. lapsen ja huoltajan kanssa. LSKL kuitenkin katsoo, että esitystä tulisi täsmentää siltä osin, miten rajoitustoimenpiteet suhteutuvat kasvatuksellisiin keinoihin silloin, kun lapsen huoltaja on eri mieltä käytettyjen keinojen luonteesta.

LSKL pitää erittäin tärkeänä varmistaa, että lapsi saa ja hänellä on tietoa omista oikeuksistaan.

b) Selkeyttääkö ehdotus lapsen kasvatuksen, valvonnan ja huolenpidon sekä perusoikeuksiin kajoavien rajoitusten välistä rajanvetoa sijaishuoltopaikan arjessa? Jos ei, miten säännöksiä tulisi muuttaa?

LSKL katsoo yllä todetusti, että kasvatuksellisen keinon ja rajoitustoimenpiteen välinen rajanveto on tulkinnanvarainen. Kasvatuksellisten keinojen käyttö perhehoidossa edellyttää, että perhehoitajilla on riittävää tukea tilanteiden arvioimiseen. LSKL katsoo, että perhehoitajalle tulee varmistaa kasvatuskäytäntöjä koskien mahdollisuus perhehoitolain 15 §:n mukaisen vastuutyöntekijän konsultointiin ja tukeen sekä säännölliseen keskusteluun lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa. Riittävänä ei voida pitää perhehoitajan mahdollista tilaisuutta keskustella kasvatuskäytännöistä sosiaalityöntekijän kanssa vain asiakassuunnitelmaa laadittaessa.

LSKL katsoo, että kasvatukselliseen rajaamiseen sekä laitos- että perhehoidossa tulee olla kansallista ohjausta ja säännöllistä kouluttamista.

2. Hallituksen esitysluonnoksessa esitetään terveydenhuoltolakiin (69 §) ja lastensuojelulakiin (16 b §) informatiivisuonteista viittausta voimassa olevaan sääntelyyn ns. hybridiyksikköjen perustamiseksi. Mitä vaikutuksia näette ehdotuksen taustalla olevan tavoitteen kannalta?

LSL 16 b §:n 2 momenttiin ja THL 69 §:n 2 momenttiin säädettävillä informatiivisilla viittauksilla sote-järjestämislakiin on esitysluonnoksen mukaan tarkoitus korostaa voimassa olevan sääntelyn mukaista hyvinvointialueen velvollisuutta yhteensovittaa asiakkaiden sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut kokonaisuuksista sekä järjestää vaativia erityispalveluja tarvitsevien lasten palvelut hyvinvointialueiden välisenä yhteistyönä sekä sopia niistä hyvinvointialueiden yhteistyösopimuksissa. Ns. hybridiyksiköllä tarkoitetaan lastensuojelun laitospalvelua, jonne integroidaan tarvittavat psykiatrian palvelut.

Ehdotuksen tavoitteena on parantaa lastensuojelun sijaishuollossa olevien lasten oikeutta tosiasiallisesti päästä tarvitsemiinsa lastensuojelun ja terveydenhuollon palveluihin, vaikkei palvelulla pystytäkään vastaamaan kaikkiin lasten ja nuorten mielenterveyteen kytkeytyviin haasteisiin.

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen (LOS) 6 artiklan nojalla jokaisella lapsella on synnynnäinen oikeus elämään. Sopimusvaltioiden tulee taata lapselle henkiinjäämisen ja kehittymisen edellytykset mahdollisimman täysimääräisesti. LOS 24 artiklan nojalla lapsella on oikeus nauttia parhaasta mahdollisesta terveydentilasta sekä sairauksien hoitamiseen ja kuntoutukseen tarkoitetuista palveluista. Sopimusvaltioiden tulee pyrkiä varmistamaan, ettei yksikään lapsi joudu luopumaan oikeudestaan nauttia tällaisista terveyspalveluista. Sopimusvaltioiden tulee tehdä toimia varmistukseksi, että kaikki lapset saavat välttämättömän lääkärin- ja terveydenhoidon ja kehittääkseen ehkäisevää terveydenhuoltoa, vanhempainohjausta sekä perhekasvatusta ja – palveluja.

YK:n lapsen oikeuksien komitea korostaa yleiskommentissa nro 15 (2012) lapsen oikeudesta nauttia parhaasta mahdollisesta terveydentilasta (CRC/C/GC/15), että lapsen oikeus terveyteen ei ole tärkeä pelkästään itsessään, vaan tämän oikeuden toteutuminen on myös välttämätöntä kaikkien muiden yleissopimuksen mukaisten oikeuksien nauttimisen kannalta (kohta 7). Komitea on yleiskommentissa kehottanut valtioita antamaan lapsen edulle (LOS 3 artikla) keskeisen aseman kaikissa lasten terveyttä ja kehitystä koskevissa päätöksissä ja todennut, että lapsen edun tulisi esimerkiksi ohjata hoitovaihtoehtojen valintaa ja mennä mahdollisuuksien mukaan taloudellisten näkökulmien edelle (kohta 13). Valtioiden tulisi laatia menettelyjä ja kriteerejä, jotka opastavat terveydenhuollon työntekijöitä lapsen edun arvioinnissa terveyden alalla (kohta 14) ja erityishuomiota tulee kiinnittää tiettyihin lapsiryhmiin, kuten psykososiaalisista vammoista kärsiviin lapsiin ja nuoriin (kohta 15).

LSKL katsoo, ettei ehdotus riittävästi varmista sitä, että terveydenhuolto vastaa omalta osaltaan lasten ja nuorten erityiseen hoidon tarpeeseen. Terveydenhuollon ja psykiatrian palvelujen piiriin pääseminen oikea-aikaisesti ei ajankohtaisesti toteudu lasten tarpeisiin riittävällä tavalla ja LSKL katsoo, että esitysluonnoksen ehdotukset eivät varmista sitä, että terveydenhuolto ottaa nykyistä paremmin vastuuta terveydenhuollon palvelujen ja erikoissairaanhoidon tarpeessa olevista lapsista. LSKL katsoo, että hyvinvointialueiden ja erikoissairaanhoidon yhteistyöstä tulisi säätää velvoittavammin.

LSKL korostaa, että yksin lastensuojelupalveluita kehittämällä ei pystytä vastaamaan lasten ja nuorten tarpeisiin, jos palvelun tarve on toisaalla. Lasten ja nuorten mielenterveyden hoidon ja tuen kokonaisuuden kehittämistä tulee edelleen jatkaa ja arvioida osana sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädännön laajempaa uudistamista.

a) Ovatko ehdotukset sääntelyltään selkeitä ja käytännössä toteutettavissa?

49 a ja 71 §

Ehdotetun 49 a §:n mukaan lapsi voidaan sijoittaa kuntouttavaan suljettuun laitospalveluun, jos lapsi käyttää vakavaa väkivaltaa tai tekee muita rikollisia tekoja ja sijoittaminen on välttämätöntä lapsen suojelemiseksi omaa tai muiden turvallisuutta vaarantavalta käyttäytymiseltä sekä hänen tarvitsemiensa kuntouttavien palvelujen ja pitkäjänteisen tuen järjestämiseksi.

LSKL katsoo, että kuntouttavan suljetun laitospalvelun asiakaskunta tulisi määritellä selkeämmin. Esitysluonnos jättää epäselväksi, miksi kuntouttavan suljetun laitospalvelun osalta ei ehdoteta säädettäväksi ikärajaa, toisin kuin EHO-jaksolle jatkossakin. Esitysluonnos jättää liian epäselväksi sen, mikä merkitys lapsen iällä ja kehitysvaiheella on palveluun ohjautumisessa ja miksi palvelun soveltuvuuden arviointi poikkeaisi lapsen iän suhteen EHO-jaksosta. LSKL katsoo, että jatkovalmistelussa tulisi arvioida palvelun vaikutuksia ja soveltuvuutta eri ikä- ja kehitysvaiheessa olevien lasten kannalta. LSKL pitää erittäin tärkeänä varmistaa, että palvelun tuottamisessa tunnistetaan palveluun sijoitettavien lasten ikäjakama ja kehitysvaiheet.

Esitysluonnoksen mukaan palvelu on tarkoitettu lapsille, joilla on väkivaltakäyttäytymistä, mutta ei esimerkiksi psykiatrisen sairaalahoidon tarvetta. LSKL esittää vakavan huolen siitä, miten tosiasiasa varmistutaan, että psykiatrista sairaanhoitoa tarvitsevat, vakavilla rikollisilla teoilla oireilevat, lapset saavat tarvitsemaansa hoitoa eikä heitä sijoiteta kuntouttavaan suljettuun laitospalveluun – huomioiden myös se, ettei esitysluonnoksella välttämättä ole lainkaan vaikutuksia hyvinvointialueiden ja erikoissairaanhoidon välisen yhteistyön tiivistymiseen ehdotettujen informatiivisten viittausten (LSL 16 b § ja THL 69.2 §) johdosta. Kuten esityksessä todetaan, merkittävällä osalla sekä rikosseuraamusten piirissä että lastensuojelulaitoksissa olevista väkivaltarikoksiin syyllistyneillä lapsilla on jokin mielenterveydenhäiriö.

Esitysluonnoksen säännöskohtaisissa perusteluissa todetaan, että muilla rikollisilla teoilla tarkoitetaan esimerkiksi toistuvia huumausainerikoksia, omaisuusrikoksia tai vahingontekoja. LSKL katsoo, että sääntely edellyttää selkiyttämistä siltä osin, mitä ”muilla rikollisilla teoilla” tarkoitetaan.

LSKL myös korostaa, että yksikköön sijoitettavien lasten osalta on huomioitava lapsen mahdollinen vähemmistöasema sekä kulttuurinen ja uskonnollinen tausta. Mikäli kuntouttavaa suljettua laitospalvelua tuotetaan sellaisessa lastensuojelun yksikössä, jossa voi samaan aikaan olla

sijoitettuna muita lapsia, tämä on yleisesti ottaen huomioitava. Tämä on huomioitava myös siitä näkökulmasta, että mahdollista on, että rikollisen teon tekijä sekä asianomistaja olisivat sijoitettuina samaan lastensuojelulaitokseen.

Esitysluonnoksen säännöskohtaisissa perusteluissa todetaan erityisiä rajoituksia (71 §) koskien, että 49 a §:ssä mainittuihin sijoituksen edellytyksiin liittyy usein lapsen luvattomat poissaolot sijaishuoltopaikasta. Suljettu laitospalvelu vastaisi esimerkiksi toistuvasti sijaishuoltopaikoistaan poissa olevien lasten tilanteisiin siten, että tehokkaalla liikkumisen rajaamisella voitaisiin vähentää merkittävästi karkaamismahdollisuuksia. Tarve liikkumisvapauden rajoittamiselle voisi liittyä myös esim. lapsen väkivaltakäyttäytymiseen muita ihmisiä kohtaan tai rikoskierteen katkaisemiseen. LSKL katsoo, että luvattomat poissaolot sijaishuoltopaikasta ei tule olla peruste sijoitukselle kuntouttavaan suljettuun laitospalveluun ja tarve erityisille rajoituksille tulee johtua yksinomaan lapsen kuntoutuksen tarpeesta ja kuntoutuksen toteutumisen onnistumisen edellytyksistä.

LSKL katsoo, että esitysluonnosta ja sen perusteluja tulisi täsmentää siltä osin, mikä merkitys erityisillä rajoituksilla on arvioitaessa palveluun sijoittamisen edellytyksiä. Esitysluonnoksen perusteella vaikuttaa, että erityisten rajoitusten (71 §) käytön ajallisen ulottuvuuden arviointi olisi merkittävä arvioitaessa tarvetta kuntouttavan suljetun laitospalvelun ja EHO-jakson välillä. EHO-jakson enimmäispituutta ehdotetaan kaksinkertaistettavaksi enintään 90 vuorokaudesta maksimissaan 180 vuorokauteen (60 b §), mikä on jo pitkä aika ehdotuksen 72 §:n mukaisille, 71 §:ää vastaaville, rajoituksille. LSKL pitää sijaishuollon kokonaisvaltaisen kehittämisen osalta erittäin tärkeänä, että ehdotetun EHO-jakson vaikuttavuutta arvioidaan, seurataan ja tutkitaan säännöllisesti ja jatkovalmistelussa arvioidaan, onko kuntouttavan suljetun laitospalvelun tuottamiselle – ja erittäin merkittävälle lapsen perusoikeuksien rajoittamiselle – tosiasiaa edellytyksiä ainakaan ennen kuin ehdotettujen mahdollisten tarvittaessa pidempikestoisten EHO-jaksojen toimivuudesta on saatavilla riittävästi tietoa. LSKL katsoo EHO-jakson myös paremmin turvaavan lapsen ja muiden asianosaisten oikeusturvaa päätöksen määräaikaisen luonteen vuoksi, jolloin sekä sijoituksen perusteet että rajoitusten käytön edellytykset on mahdollista saattaa tuomioistuimen arvioitavaksi.

LSKL katsoo, että ehdotettu 71 § erityisistä rajoituksista kuntouttavan suljetun laitospalvelun aikana vaatii selkeytystä ja täsmennystä. Ehdotuksen mukaan 49 c §:n mukaisella sijoituspäätöksellä rajoitetaan lapsen perusoikeuksia 71 §:n 2–5 momenttien mukaisesti. Pykälän 2 momentin mukaan lasta estettäisiin poistumasta laitoksen tiloista ilman lupaa tai valvontaa kuntouttavan suljetun laitospalvelun sijoituksen aikana. Pykälän 3 momentin mukaan lapselta otettaisiin sijoituksen ajaksi pois 4 b §:n 4 momentissa tarkoitetut viestinnän mahdollistavat laitteet ja muut välineet ja lapsen yhteydenpito olisi turvattava muilla tavoin. Lapsen yhteydenpidon rajoittamisesta säädettäisiin jatkossakin 62 ja 63 §:ssä.

LOS 9 artikla takaa lapselle oikeuden ylläpitää henkilökohtaisia suhteita ja suoria yhteyksiä kumpaankin vanhempaansa säännöllisesti, paitsi jos se on lapsen edun vastaista. LSKL katsoo, että pykälän 3 momentin mukaisen rajoituksen suhdetta yhteydenpidon rajoittamiseen tulisi selkiyttää. Esitysluonnoksen säännöskohtaisissa perusteluissa todetaan, että momentissa säädettäväksi ehdotetulle yhteydenpidon rajoitukselle ei asetettaisi täsmällistä määräaikaa, vaan se olisi voimassa

sijoituksen ajan. Viestintälaitteiden poisotto lapselta rajaa lapsen oikeutta pitää yhteyttä myös muihin kuin lapsen terveyttä ja kehitystä vaarantaviin ihmissuhteisiin. Säännöksessä tulisi selkiyttää, mitä yhteydenpidon rajoittamista ehdotetun 49 c §:n mukainen päätös koskee, ja miten huolehditaan, että lapsen oikeus läheisiin, turvallisiin ja kannatteleviin ihmissuhteisiin ja yhteydenpitoon turvataan.

LSKL pitää merkittävänä puutteena perheiden ja läheisverkoston merkityksen ja roolin puuttumisen osana työskentelyä, vaikka se on keskeinen vaikuttavuuden tekijä erittäin vaikeasti oireilevien lasten kuntoutuksessa. LSKL esittää edelleen, että lastensuojelussa tulee vahvasti kehittää muita vaikuttavia intensiivisiä lapsen perheen ja läheisverkoston kanssa työskentelyn vaihtoehtoja suljetun kuntoutuksen sijaan.

LOS 13 artiklan nojalla lapsella on oikeus ilmaista vapaasti mielipiteensä. Tämä oikeus sisältää vapauden hakea, vastaanottaa ja levittää kaikenlaisia tietoja ja ajatuksia yli rajojen suullisessa, kirjallisessa, painetussa, taiteen tai missä tahansa muussa lapsen valitsemassa muodossa. LOS 14 artiklan mukaan lapsella on oikeus ajatuksen-, omantunnon- ja uskonnonvapauteen ja LOS 15 artiklassa taataan lapselle oikeus yhdistymisvapauteen ja rauhanomaiseen kokoontumisvapauteen.

Tutkimus Ruotsissa ja Norjassa käytössä olevista suljetuista laitospalveluista korostaa (Niemi & Juuriala, 2024). Alaikäisten vapautta rajoittavat toimenpiteet ja suljetut laitokset : Lastensuojelullinen näkökulma Pohjoismaihin), että sijoituksesta huolimatta lapselle on tärkeää mahdollistaa laitoksen ulkopuolella harrastaminen, koulunkäynti ja tarpeen mukaan henkilökohtainen terapia.

Esitysluonnoksessa ei tuoda lainkaan esiin reunaehtoja sille, missä määrin ja laajuudessa laitoksen henkilöstön on mahdollistettava lapsen oikeus pitää yhteyttä läheisiin ja turvallisiin ihmissuhteisiin laitoksen ulkopuolella, LSKL korostaa, että esitysluonnosta on täsmennettävä siltä osin, miten lapsen kansalais-, poliittiset, taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset oikeudet huomioidaan ja turvataan mahdollisimman täysimääräisesti sijoituksen aikana.

49 c §

Ehdotetun 49 c §:n 1 momentin mukaan lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän on valmistellessaan huostaanottoa ja sijaishuoltoon sijoittamista koskevaa päätöstä tai hakemusta tai sijaishuoltopaikan muuttamista pyydyttävä ehdotetun 49 d §:n 2 momentissa tarkoitettujen asiantuntijoiden laatima arvio lapsen tilanteesta silloin, kun lapsi on jo kiireellisesti sijoitettuna kuntouttavaan suljettuun laitospalveluun. Esityksessä todetaan, että kiireelliset sijoitukset kuntouttavaan suljettuun laitospalveluun ovat todennäköisesti määrällisesti vähäisiä.

Ehdotetun 49 c §:n mukaan lapsi voidaan sijoittaa kuntouttavaan suljettuun laitospalveluun LSL 38 §:n 1 momentin ja 43 §:n mukaisilla päätöksillä sekä tuomioistuimen 83 §:n 1 momentin mukaisella väliaikaismääräyksellä. Päätöksen (ja arvion sijaishuoltopaikan osalta) tekee kiireellisen sijoituksen osalta hyvinvointialueen määräämä virkasuhteessa oleva sosiaalityöntekijä ja huostaanoton ja sijaishuoltoon sijoittamisen osalta hallinto-oikeus tai hyvinvointialueen määräämä sosiaalihuollon johtava viranhaltija tai johtavan viranhaltijan määräämä virkasuhteessa oleva sosiaalityöntekijä lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän valmisteltua asian. Sijaishuoltopaikan muuttamisen osalta päätöksen tekee hyvinvointialueen määräämä sosiaalihuollon johtava viranhaltija tai johtavan viranhaltijan määräämä virkasuhteessa oleva sosiaalityöntekijä lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän valmisteltua asian.

LSKL katsoo, että kuntouttavaan suljettuun laitospalveluun sijoittamisen ei tule olla pelkästään hyvinvointialueen sosiaalityöntekijän tai sosiaalihuollon johtavan viranhaltijan virkavastuulla ja esimerkiksi lastensuojelulain 14 §:n mukaisen asiantuntijaryhmän tai muiden konsultaatioiden varassa.

YK:n lapsen oikeuksien komitea on yleiskommentissa nro 24 (2019) koskien lapsen oikeuksia rikosoikeusjärjestelmässä (CRC/C/GC/24) todennut tarpeelliseksi kehittää rikollisia tekoja tekevien lasten tarpeisiin näyttöön perustuvia puuttumishelmia, joissa ei huomioida pelkästään tällaisen käyttäytymisen moninaisia psykososiaalisia syitä, vaan myös suojaavia tekijöitä, jotka voivat vahvistaa selviytymiskykyä. Ennen puuttumistoimiin ryhtymistä lapsen tarpeet on arvioitava kattavasti ja monialaisesti (kohta 11).

LSKL katsoo, että päätöksenteon tulisi tapahtua esimerkiksi kansallisen tai YTA-alueen riippumattoman asiantuntijaryhmän toimesta, jossa olisi sosiaalityön vahvan osaamisen lisäksi myös muuta moniammatillista, kuten päihde- ja riippuvuushoidon, psykologian ja opetuksen asiantuntemusta, jotta lapsen tarpeet tulevat tosiasiallisesti monialaisesti arvioiduiksi. Riippumattoman asiantuntijaryhmän tulisi päätöksenteossa tehdä yhteistyötä niiden ammattilaisten kanssa, jotka tuntevat lapsen. LSKL katsoo, että lapsen tarpeet ja sijoituksen tarpeen arvioiva asiantuntijaryhmä ei saisi olla sidoksissa siihen tahoan, joka varsinaista kuntouttavaa suljettua laitospalvelua tuottaa, vaan asiantuntijaryhmän tulee olla riippumaton. LSKL ei kannata kuntouttavan suljetun laitospalvelun ehdotettua päätöksentekojärjestelmää.

LSKL pitää myös tärkeänä arvioida, tulisiko lapselle lähtökohtaisesti määrätä oikeudellinen avustaja tai edunvalvojan sijainen päätöksentekoprosessiin riippumatta siitä, missä viranomaisessa päätös tehdään.

Lisäksi LSKL pitää oikeusturvan kannalta erittäin ongelmallisena sitä, että sijoituspäätös tehtäisiin toistaiseksi eikä lapsi tai muu asianosainen voisi saattaa lapseen kohdistettuja erityisiä rajoituksia tuomioistuimen arvioitavaksi sijoituksen aikana. LOS 25 artiklan nojalla lapsella on oikeus hänelle annetun hoidon ja sijoitukseen liittyvien muiden olosuhteiden ajoittaiseen tarkistamiseen.

Ehdotetun 49 c §:n säännöskohtaisissa perusteluissa on todettu, että 4 momentissa ei erikseen tuotaisi esiin sitä, että sijoitus päättyy heti, kun lapsi tulee täysi-ikäiseksi. Perusteluissa ei kuitenkaan avata tarkemmin, mitä tällä tarkoitetaan (mahdollisuutta sijoittaa suljettuun laitospalveluun jälkihuoltona vai jotain muuta). LSKL katsoo, että perustelut vaativat tältä osin selventämistä.

Palvelun sisältö ja toimeenpano

LSKL katsoo, että kuntouttavan työskentelyn sisältö ja varsinaista kuntoutusta lapselle antavien ammattihenkilöiden ja asiantuntijoiden tehtävät, rooli ja vastuunjako on määriteltävä täsmällisemmin ja selkeämmin. Ehdotetun 49 d §:n 1 momentin mukaan kuntouttavan suljetun laitospalvelun hoito- ja kasvatustehtävissä olevien henkilöiden kelpoisuusvaatimuksena on tehtävään soveltuva korkeakoulututkinto tai ammattikorkeakoulututkintoja edeltänyt opintoasteinen ammatillinen tutkinto. Palvelussa tulee työskennellä riittävä määrä terveydenhuollon ammattihenkilöitä.

Ehdotetun 49 d §:n 2 momentissa säädettäisiin erikseen asiantuntijoista, joita kuntouttavan suljetun laitospalvelun tuottajalla olisi oltava käytettävissään suunnitelmallisen kuntoutumisen toteuttamiseksi (lääketieteen, mukaan lukien päihde- ja riippuvuushoito, psykologia, sosiaalityö, kasvatusta ja opetus). Ehdotetun 49 e §:n mukaan em. asiantuntijoiden olisi tavattava lasta henkilökohtaisesti ja osallistuttava lapsen sijaishuollon suunnitteluun ja toteuttamiseen lapsen tarpeita vastaavalla tavalla sekä seurattava ja arvioitava lapsen kuntoutumisen edistymistä säännöllisesti yhteistyössä laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökunnan kanssa. Asiantuntijoiden tulisi olla palvelussuhteessa kuntouttavan suljetun laitospalvelun palvelunjärjestäjään, mutta asiantuntijoiden ei tarvitsisi välttämättä työskennellä kokoaikaisesti laitospalvelua tuottavassa laitoksessa. Esitysluonnoksen mukaan heidän osaamisensa tulisi olla laitoksen käytettävissä säännöllisesti.

LSKL pitää tärkeänä, että laissa säädetään lapsen yksilöllisen kuntoutuksen kannalta tarpeenmukaisten asiantuntijoiden roolista kuntouttavassa työskentelyssä selkeämmin ja asiantuntijoiden vastuusta osallistua säännöllisesti kuntouttavaan työskentelyyn säädettäisiin täsmällisemmin. Ehdotettujen säännösten ja perustelujen valossa huolena on, että asiantuntijoiden rooli kuntouttavassa työskentelyssä jää vähäiseksi ja nimelliseksi ja vaatimusta ”säännöllisestä” käytettävissä olosta tulkitaan epäyhtenäisesti.

Esitysluonnoksen mukaan lapsen sivistyksellisten oikeuksien toteutuminen turvattaisiin pääasiassa laitoksessa toteutuvana opetuksena, mutta sitä voitaisiin toteuttaa tarvittaessa myös esimerkiksi etäyhteyksin. LSKL toteaa, että kuntouttavaan suljettuun laitospalveluun sijoitetut lapset eivät saa joutua eriarvoiseen asemaan opetuksen osalta ja opetuksen on tapahduttava aina opettajan valvonnassa ja tuella lapsen ikä ja tarpeet huomioiden. On tärkeää varmistua siitä, että opetus on saavutettavaa ja laadukasta myös silloin, jos se toteutetaan etäyhteydellä.

LOS 18 ja 27 artiklat vahvistavat vanhempien vastuun merkitystä lasten kasvatuksessa, mutta samaan aikaan edellyttävät sopimusvaltioiden tarjoavan vanhemmille tai muille huoltajille heidän tarvitsemaansa apua kasvatustehtävänsä hoitamiseksi.

LSKL pitää erittäin tärkeänä varmistaa lainsäädännöllä, että kuntouttava työskentely suuntautuu myös lapsen kotiin ja lapsen vanhemmat, huoltajat ja lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavat henkilöt saavat lapsen sijoituksen aikana tarvittavat palvelut ja tuen sekä tukea lapsen kasvatustehtävään. LSKL katsoo, että erityisesti kuntouttavaan suljettuun laitospalveluun sijoitettujen lasten vanhempien ja muiden huoltajien, mutta myös yleisesti kaikkien huostaanotettujen lasten vanhemmille tehtävä asiakassuunnitelma ja tuki kuntoutumiseen tulee säätää velvoittavaksi. Sääntelyyn tulisi lisätä laitoshoidon aikana tapahtuvan kotiin vietävän työskentelyn velvoittavuus, joka erityisesti perheiden jälleenyhdistämistyöskentelyssä ja palvelutarpeiden muutoin muuttuessa on vaikuttavaa.

Ehdotetun 49 e §:n 3 momentti lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle säädettävästä veloitteesta suunnitella kuntouttavan suljetun laitospalvelun aikana lapsen sijaishuollon toteuttamista kuntouttavaan suljettuun laitospalvelun sijoituksen päätyttyä jättää epäselväksi sen, milloin, miten, mihin ja sisällöllisesti mitä, suunnittelun tulee sisältää. LSKL pitää hyvänä sitä, että sijoituksen aikana ennakoidaan laitoksen jälkeisen hoidon jatkuvuutta, mutta sääntelyä tulisi tältä osin täsmentää. Lisäksi LSKL painottaa jälkihuoltoon siirtymisen suunnittelun ja sisällön tärkeyttä - erityisesti silloin, jos sijoitus kuntouttavassa suljetussa laitospalvelussa päättyy lapsen täysi-ikäistymiseen. Kotiin vietävän työskentelyn ja tuen tulee yllä todetusti olla velvoittavaa ja tuen jatkuvuus on tärkeää erityisesti lapsen kotiutuessa laitospalvelusta alaikäisenä.

LSKL katsoo, että sääntelyä on tarkennettava myös siltä osin, millainen velvoittavuus esimerkiksi lääkärin tai psykologin arvioilla tai lausunnoilla on arvioitaessa kuntouttavan suljetun laitoshoidon päättämistä ja siirtymistä muiden palvelujen piiriin.

Esitysluonnoksen 71 §:ää koskevissa säännöskohtaisissa perusteluissa todetaan, että 5 momentin viimeisessä virkkeessä säädettäisiin velvollisuudesta erityisten rajoitusten lopettamiseen. Säännöksen mukaan niiden käyttö tulisi lopettaa välittömästi, kun käyttämiselle ei enää ole perusteita. Edelleen perusteluissa todetaan, että näin ollen olisi erittäin tärkeää tunnistaa lapsen kuntoutumisprosessin ja sijoituksen vaihe, jolloin erityisistä rajoituksista voitaisiin luopua ja käytännössä tämä tarkoittaisi sijoituksen päättämisen tilannetta. LSKL pitää välttämättömänä lapsen todellisen kuntoutuksen mahdollistamiseksi, että sijoitus samassa yksikössä lapselle turvallisten aikuisten kanssa on mahdollista jatkaa erityisten rajoitusten keventämisen ja lieventämisen jälkeenkin.

LOS 20(3) artiklan mukaan sijaishuollon muotoa harkittaessa on kiinnitettävä asianmukaista huomiota muun muassa jatkuvuuden toivottavuuteen. LSKL katsoo erittäin tärkeäksi, että lapsen

palaaminen kotiin tai toiseen sijaishuoltopaikkaan tapahtuu suunnitelmallisesti ja mahdollista tulisi olla esimerkiksi jatkaa sijoitusta lapsen kotona laitoksen vahvalla tuella sekä niin, että lapsi voisi tarvittaessa asua laitoksessa ”intervalleilla” tai tilanteen kriisiytyessä jatkaa sijoitusta tutussa paikassa samojen työntekijöiden luona.

49 f - 49 h §

LSKL katsoo, että ehdotettua säännöstä 49 f §:n mukaisesta turvatarkastuksesta tulee selventää ja täsmentää. Säännöksen mukaan ulkopuolisen henkilön turvatarkastus voidaan tehdä laitoksen alueella. Säännös ja sen perustelut jättävät epäselväksi, millä perusteella turvatarkastuksen tekijän tulisi arvioida, tekeekö hän ulkopuoliselle henkilölle turvatarkastuksen vai ei. Lisäksi säännös jättää epäselväksi, kenellä on oikeus tehdä turvatarkastus tai vaatia henkilöä luovuttamaan mukanaan tuomansa omaisuus tarkastettavaksi. Vastaavasti ehdotettu 49 f § koskien laitoksen alueelta poistamista jättää epäselväksi sen, mitä ”poistamisella” tarkoitetaan ja kenellä on toimivalta tehdä poistaminen.

Myös ehdotettua 49 g §:ää tulee täsmentää. Onko säännöksen tarkoituksena antaa yksinomaan 49 d §:n 3 mom. mukaiselle mahdolliselle vartijalle toimivalta ottaa laitoksessa olevien henkilöiden turvallisuutta vaarantavat, omaisuuden vahingoittamiseen soveltuvat tai laissa alaikäisellä/muulla henkilöllä hallussapidon kieltämät aineet ja esineet pois?

b) Miten arvioitte henkilöstölle asetettujen vaatimusten riittävyttä?

Ehdotetun 49 d §:n 1 momentin mukaan sen lisäksi, mitä LSL 60 §:ssä säädetään, hoito- ja kasvatustehtävissä olevien henkilöiden kelpoisuusvaatimuksena on tehtävään soveltuva korkeakoulututkinto tai ammattikorkeakoulututkintoja edeltänyt opintoasteinen ammatillinen tutkinto. Muun henkilökunnan kelpoisuusvaatimuksista on voimassa, mitä niistä muualla laissa ja lain nojalla säädetään. Kuntouttavassa suljetussa palvelussa tulee työskennellä riittävä määrä terveydenhuollon ammattihenkilöitä. Laitoksen henkilökunnalla tulee olla riittävä perehtyneisyys ja ammattitaito turvallisuuden varmistamiseen.

LSL 60 §:ssä edellytetään, että laitoksessa on oltava lasten ja nuorten tarvitsemaan hoitoon ja kasvatukseen nähden riittävä määrä sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetun lain 3 §:ssä tarkoitettuja sosiaalihuollon ammattihenkilöitä sekä muuta henkilöstöä. Laitoksen johtajan tulee täyttää sosiaalihuoltolain 46 a §:n 3 momentissa säädetyt edellytykset (”tehtävään soveltuva korkeakoulututkinto, alan tuntemus sekä riittävä johtamistaito”).

LSKL korostaa, että henkilöstön kelpoisuusedellytyksissä tulee huomioida, mitä erityisosaamista laitoksen henkilöstöllä tulee olla lapsen kuntoutuksen toteutumiseksi, miten kuntouttavan työskentelyn mahdollistava erityisosaaminen määritellään ja millaista täydennyskoulutusta henkilöstöltä edellytetään. Nuoren vaikean käytöshäiriön ja tunnekylmyyden hoito on erittäin vaativaa (Lindberg ym., 2024. Vaikeasti käytöshäiriöisen nuoren hoito ja kuntoutus).

Merkittävä sijaishuollon laatua ja tavoitteiden toteutumista parantava tekijä on panostaa lapsen ympärillä olevien ihmisten ja aikuisten pysyvyyteen ja sitoutuvuuteen. Nuoret usein sanottavat vaille jäämisen syntyvän kokemuksesta siitä, että ympärillä olevat ihmiset ovat "vain töissä" ja sijaishuoltopaikat ja sosiaalityöntekijät vaihtuvat. "Kaikista tärkeintä maailmassa on pysyvä ja pitkäaikainen kannustava ihminen, joka tietää kaiken alusta asti." - Nuori (Sijaishuollon tabut, todellisuus ja tulevaisuus 2012) (Hokkila, 2023. Lastensuojelu asiakkaiden silmin. Lastensuojelun Keskusliiton verkkojulkaisu 4/2023). LSKL pitää huolestuttavana riskinä sitä, ettei kuntouttavaa suljettua laitospalvelua tuottavaan lastensuojeluyksikköön saada rekrytoitua riittävää osaamista ja sitoutuneisuutta omaavia sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöitä. Sote-ammattihenkilöiden rekrytointi Valtion koulukoteihin on jo ajankohtaisesti ollut vaikeaa.

LSKL pitää hyvänä, että kuntouttavan suljetun laitospalvelun tuottamisessa on ehdotetun 49 d §:n mukaisesti oltava erityisosaamista lääketieteeseen, mukaan lukien päihde- ja riippuvuushoidon, psykologian, sosiaalityön, kasvatuksen ja opetuksen alalta lapsen suunnitelmallisen kuntoutumisen toteuttamiseksi. Edellä todetusti LSKL kuitenkin katsoo, että edellä mainittujen asiantuntijoiden rooli ja tehtävät kuntouttavan suljetun laitospalvelun toteuttamisessa tulisi olla määriteltynä täsmällisemmin ja selkeämmin. Lisäksi LSKL pitää erittäin tärkeänä varmistaa, että lapsen oikeus erikoissairaanhoidon palveluihin laitoksen ulkopuolelta on tosiasiaassa taattu.

LSKL pitää tärkeänä turvata ja täsmentää lastensuojelulain säännöksissä se, että kuntouttavassa suljetussa laitospalvelussa on tosiasiallisesti aidosti ammattitaitosta, palvelun tuottamiseen soveltuvaa henkilöstöä, jotta erittäin haavoittuvassa asemassa olevat lapset tulevat aidosti kuntoutetuiksi ja autetuiksi. LSKL katsoo, että ehdotuksen mukainen sääntely ei riittävällä tavalla varmistaa sitä, että laitoksessa työskentelee intensiivisesti lapsen kanssa riittävä määrä moniammatillisia asiantuntijoita.

Lisäksi LSKL katsoo, että jatkovalmistelussa tulee huomioida henkilöstön ja asiantuntijoiden erityisosaamisen riittävyyttä erityistarpeisten lasten kannalta. LSKL katsoo, että palvelun tulisi sisältää myös neuropsykiatrista ja vammaispalvelujen asiantuntemusta. LSKL pitää tärkeänä myös selventää esityksessä, mitä "opetuksen asiantuntijalla" esityksessä tarkoitetaan ja huomauttaa, että opetusta voi antaa vain opettaja.

Ehdotetun 49 d §:n 3 momentin mukaan laitoksen henkilökuntaan voisi kuulua myös vartijoita. Vartija ei saisi toimia lapsen hoito- ja kasvatustehtävissä eikä käyttää 11 luvun mukaisia rajoituksia. Säännöksen mukaan vartijan toimivallasta säädetään lisäksi yksityisistä turvallisuuspalveluista annetun lain (1085/2015) 2 luvussa. LSKL katsoo, että säännös vaatii selkeyttämistä. Edellä mainitun lain 2 luvussa säädetään muun muassa vartijan kiinniotto-oikeudesta, voimakeinojen käytöstä, voimankäyttövälineistä ja niiden kantamisesta, ampuma-aseen kantamisesta sekä koiran mukana pitämisestä. Ehdotus jättää epäselväksi, missä määrin ja millä laajuudella vartijalla on oikeus käyttää em. lain 2 luvun mukaisia toimivaltuuksia.

c) Ehdotuksen mukaan asiakassuunnitelma tulisi tarkistaa vähintään neljän kuukauden välein ja sen tueksi tulisi saada asiantuntija-arvio. Miten arvioitte sääntelyä lapsen rajoittamisen tarpeellisuuden arvioimisen sekä sen sisällön ja laajuuden tarkistamisen näkökulmasta?

Edellä todetusti LSKL katsoo, että asiantuntijoiden tehtävät, rooli ja vastuu lapsen varsinaisessa kuntoutuksessa tulisi olla säädetty täsmällisemmin. LSKL pitää hyvänä, että erityisosaamista omaavien asiantuntijoiden tulee laatia arvio lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle neljän kuukauden välein ja arvion tulee sisältää sosiaali- ja terveydenhuollon perusteet ja tavoitteet palvelulle, arvio moniammatillisesta tuesta, kuntoutustarpeesta ja sivistyksellisten oikeuksien toteutumisesta sekä erityisten rajoitusten tarpeellisuudesta. LSKL pitää huolestuttavana sitä, voidaanko asiantuntijoiden arviota pitää riippumattomana, kun he tosiasiallisesti ovat myös sidoksissa kuntouttavaa suljettua laitospalvelua tuottavaan yksikköön.

Lisäksi LSKL näkee riskinä sen, että kaikilla lapsen asioista vastaavilla sosiaalityöntekijöillä (esimerkiksi vastavalmistuneet tai tilapäispätevät sosiaalityöntekijät) ei välttämättä ole riittävää osaamista harkita näin merkittävästi perusoikeuksia rajoittavaa palvelua asiantuntijoiden – mahdollisesti eriäviäkin näkemyksiä sisältävän - arvion perusteella. LSKL katsoo, että arvio/harkinta asiantuntijoiden arvioinnin johdosta ei tulisi olla yksin lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tehtävä, vaan arvioinnin tulisi tapahtua esimerkiksi sosiaalihuollon johtavan viranhaltijan tuella.

Edellä todetusti LSKL pitää lapsen oikeusturvan kannalta ongelmallisena sitä, että ehdotuksen mukaan lapsi tai muu asianosainen ei voisi saattaa lapseen kohdistettuja erityisiä rajoituksia tuomioistuimen arvioitavaksi sijoituksen aikana, vaan rajoitusten käyttö perustuisi – mahdollisesti kauankin sitten tehtyyn - sijoituspäätökseen.

Lisäksi LSKL katsoo, että asiakassuunnitelman velvoittavuutta ja mahdollisesti asiakassuunnitelman velvoittavuuden vahvistamista tulisi arvioida jatkovalmistelun aikana.

d) Mikä on näkemyksenne ehdotetun palvelun suhteesta erityisen huolenpidon jaksoon?

Esitysluonnoksen ehdotetun 60 a §:n mukaan 12 vuotta täyttäneelle lapselle voitaisiin sijaishuollon aikana järjestää EHO-jakso, kun lapsen käyttäytyminen vakavasti vaarantaa hänen henkeään, terveyttään tai kehitystään. Voimassa olevasta sääntelystä ehdotetaan poistettavaksi ”vakava päihde- tai rikoskierteen katkaiseminen” nimenomaisena sijoitussyynä, sillä tarkoituksena olisi, että kaikkein vakavampien päihde- tai rikoskierteiden katkaisemiseen vastattaisiin jatkossa uudella kuntouttavalla suljetulla laitospalvelulla.

LSKL pitää tärkeänä arvioida ja selventää, miksi EHO-jakson ei arvioida olevan ensisijainen erityistä huolenpitoa ja sijaishuoltoa toteuttava sijaishuollon muoto kaikissa ikäryhmissä. Esityksen mukaan kuntouttavaan suljettuun laitospalveluun sijoittamisen yhtenä edellytyksenä on, että sijaishuoltoa ei ole mahdollista järjestää muulla tavoin eikä erityisen huolenpidon jakso taikka muut sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut sovellu käytettäväksi suljetun laitospalvelun sijaan. EHO-jakso olisi kuitenkin jatkossakin ehdotetun 60 a §:n mukaan järjestettävissä 12 vuotta täyttäneelle lapselle. LSKL katsoo, että raja-asettaa eri ikäryhmät eriarvoiseen asemaan.

Esitysluonnoksen perusteella vaikuttaa, että erityisten rajoitusten (71 §) käytön ajallisen ulottuvuuden arviointi olisi merkittävä arvioitaessa tarvetta kuntouttavan suljetun laitospalvelun ja EHO-jakson välillä. EHO-jakson enimmäispituutta ehdotetaan kaksinkertaistettavaksi enintään 90 vuorokaudesta maksimissaan 180 vuorokauteen (60 b §), mikä on jo pitkä aika ehdotuksen 72 §:n mukaisille, 71 §:ää vastaaville, rajoituksille. LSKL pitää edellä todetusti erittäin tärkeänä, että ehdotetun EHO-jakson vaikuttavuutta arvioidaan, seurataan ja tutkitaan säännöllisesti ja jatkovalmistelussa arvioidaan, onko kuntouttavan suljetun laitospalvelun tuottamiselle tosiasiasa edellytyksiä ennen kuin ehdotettujen mahdollisten pidempien EHO-jaksojen toimivuudesta on saatavilla riittävästi tietoa.

4. Esitetään muutettavaksi ja selkeytettäväksi nykyistä erityisen huolenpidon sääntelyä. Ovatko ehdotukset tarkoituksenmukaisia ja toteutettavissa käytännössä?

Ei pääosin

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 4.

Esitysluonnoksessa erityinen huolenpito ehdotetaan muutettavaksi erityisen huolenpidon jaksoksi ja kokonaisuus siirrettäväksi sijaishuoltoa koskevaan lukuun (LSL 10 luku). EHO-jakson aikana olisi mahdollista käyttää LSL 11 luvun rajoituksia ja rajoitustoimenpiteitä sekä ehdotetussa 72 §:ssä säädettyjä rajoituksia. Ehdotetun 72 §:n rajoitusten käyttö perustuisivat erityisen huolenpidon sijoituspäätökseen.

Esitysluonnoksen mukaan EHO-jakso olisi jatkossakin 12 vuotta täyttäneelle lapselle lastensuojelulaitoksessa toteutettavaa erityistä moniammatillista hoitoa ja huolenpitoa. EHO-jakson määritelmä olisi sisällöltään lähes sama voimassa olevan määritelmän kanssa. EHO-jakson enimmäispituutta ehdotetaan kaksinkertaistettavaksi enintään 90 vuorokaudesta maksimissaan 180 vuorokauteen. Päätöksen EHO-jaksosta olisi perustuttava lapsen tilanteen moniammatilliseen arvioon, joka perustuu ainakin kasvatukselliseen, sosiaalityön ja lääketieteelliseen asiantuntemukseen.

Edellä todetusti LSKL katsoo tärkeäksi täsmentää, miksi kuntouttavan suljetun laitospalvelun osalta ei ehdoteta säädettäväksi ikärajaa, toisin kuin EHO-jaksolle jatkossakin. Esitysluonnos jättää liian epäselväksi sen, mikä merkitys lapsen iällä ja kehitysvaiheella on ja miksi kuntouttavan suljetun laitospalvelun soveltuvuuden arviointi poikkeaisi lapsen iän suhteen EHO-jaksosta.

LSKL kannattaa sitä, että EHO-jakson järjestämisen tulee perustua moniammatilliseen arvioon. LSKL katsoo, että perustelut psykologisen asiantuntemuksen poistamisesta säännöksestä ovat puutteelliset eikä lapsen edun mukaiset. LSKL ei kannata psykologisen asiantuntemuksen poistamista säännöksestä. Joka tapauksessa säännöksessä tulisi täsmentää, että psykologinen asiantuntemus tai muu tarpeenmukainen asiantuntemus olisi otettava osaksi arviota lapsen tarpeiden ja tilanteen sitä edellyttäessä. LSKL pitää erikoisena sitä, miksi vastaavaa arviota ei ole esitetty kuntouttavan suljetun laitospalvelun järjestämisen osalta. LSKL katsoo, että vastaavasti

kuntouttavan suljetun laitospalvelun järjestämistä koskevan moniammatillisen arvion tulee sisältää psykologinen asiantuntemus ja muu tarpeenmukainen asiantuntemus.

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi hyvinvointialueelle oikeus irtisanoa lapsen sijaishuoltopaikka, mikäli EHO-jakso järjestetään muualla kuin lapsen omassa sijaishuoltopaikassa, mikäli irtisanominen ei ole lapsen edun vastaista. Ehdotetun säännöksen perusteluissa todetaan, että EHO-jakson taustatekijänä voi olla lapsen tarpeisiin nähden soveltumaton sijaishuoltopaikka ja paikan varaaminen esimerkiksi koko 180 vuorokauden ajaksi merkitsisi huomattavia kustannuksia hyvinvointialueelle. LSKL ei kannata ehdotusta ja pitää sen perusteluja lapsen edun vastaisina. Lapsen kuntoutumisen kannalta pysyvyys ja hoidon jatkuvuus ovat tärkeitä ja siksi lähtökohtaisesti lapsella tulisi olla mahdollisuus palata hänelle sopivaan tuttuun sijaishuoltopaikkaan. Taloudelliset tekijät eivät saa mennä lapsen suojelun ja edun edelle.

62 ja 63§ Yhteydenpidon rajoittaminen ja rajoittamista koskeva päätöksenteko

LSL 62 §:ään ehdotetaan säädettäväksi uusi 3 momentti, jonka nojalla lapsen oikeutta pitää yhteyttä perhekodin tai laitoksen ulkopuolella oleviin henkilöihin, joiden henkilöllisyyttä ei kyetä yksilöimään, voidaan rajoittaa. Esitysluonnoksen säännöskohtaisten perustelujen mukaan rajoitusta ei tule käyttää varmuuden vuoksi ja lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä tulee tulla lapsen tilanteeseen vaikuttavista seikoista (kuten päihteiden käytöstä tai rikolliseen toimintaan suuntautumisesta ja yhteydenpidon vaikutuksista näihin) perusteltu käsitys.

Säännösehdotuksen mukaan tällaisesta yhteydenpidon rajoituksesta voidaan päättää sen lisäksi, mitä 62 §:n 1 ja 2 momentissa säädetään. LSKL katsoo, että säännöstä tulisi tarkentaa siltä osin, millä edellytyksillä ja keinoilla ehdotetun 3 momentin mukainen yhteydenpidon rajoittaminen on mahdollista.

LSL 63 §:n 1 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi, että edellä mainitun uuden 3 momentin mukaisesta rajoittamisesta päätettäessä, on päätöksessä mainittava ne LSL 62 §:n 1 momentissa tarkoitetut henkilöt, joita yhteydenpidon rajoitus ei koske.

LSKL katsoo, että sääntelyssä tulee huomioida tarve yhteydenpidon rajoittamista koskevan päätöksen muuttamiselle päätöksen voimassaoloaikana. Lapsella on oikeus muodostaa ja luoda uusia läheisiä ihmissuhteita yhteydenpidon rajoittamispäätöksen voimassaoloaikana ja lapselle läheisten piiri voi päätöksen voimassaoloaikana muuttua. Ehdotettu sääntely ei saa johtaa siihen, että lapsella ei olisi oikeutta pitää yhteyttä päätöksen voimassaoloaikana luomiinsa läheisiin ihmisiin.

LSKL kannattaa ehdotusta rajoittamistoimivallan laajentamisesta laitoksen johtajan lisäksi hänen sijaiselleen. LSKL katsoo, että ehdotus vahvistaisi mahdollisuuksia rajoittaa lapsen yhteydenpitoa kiireellisissä tilanteissa, kun se on välttämätöntä esimerkiksi päihteiden hankkimisen, käytön tai karkaamisen estämiseksi ja toimivaltainen viranhaltija tai laitoksen johtaja ei ole tavoitettavissa.

64 ja 70 a § Tekninen valvonta lastensuojelulaitoksessa

LSL 64 §:ään ehdotetaan lisättäväksi säännös teknisestä valvonnasta lastensuojelulaitoksessa (informatiivinen viittaus ehdotettuun sosiaalihuoltolain 48 §:ään) ja LSL 70 a §:ään säännös eristämisen yhteydessä toteutettavasta kameravalvonnasta.

Ehdotetun SHL 48 §:n (STM121:00/2024) mukaan sosiaalihuollon toimintayksikön asiakkaiden yhteisessä käytössä olevissa tiloissa teknistä valvontaa saisi toteuttaa silloin, kun se on tarpeen asiakkaan terveyden, turvallisuuden ja hyvinvoinnin turvaamiseksi. Teknisen valvonnan käyttö tulisi rajata ajallisesti ja alueellisesti välttämättömään ja sen on oltava oikeasuhtaista tarkoitukseensa nähden. Teknistä valvontaa ei saisi toteuttaa asiakkaan kodissa, henkilökohtaisessa asuinhuoneistossa tai saniteettitiloissa tai muissa tiloissa, joiden katsotaan kuuluvan kotirauhan piiriin. Sosiaalihuoltolain muuttamista koskevan hallituksen esitysluonnoksen mukaan (s. 79) säännöksessä tarkoitettu tekninen valvonta kattaa esimerkiksi kameravalvonnan ja liiketunnistimiin perustuvan valvonnan. Rekisterinpitäjän tulisi ilmoittaa teknisestä valvonnasta esimerkiksi varoitusmerkein.

Lisäksi LSL:iin ehdotetaan säädettäväksi uusi 70 a § eristämisen yhteydessä toteutettavasta kameravalvonnasta. Kameravalvonta olisi sallittua silloin, kun eristämisen turvallinen toimeenpano sitä edellyttää ja se on välttämätöntä ja oikeasuhtaista tarkoitukseensa nähden. Esitysluonnoksen säännöskohtaisten perustelujen mukaan eristämisen turvallinen toimeenpano voisi edellyttää kameravalvontaa, jos lapsi saattaisi pyrkiä vahingoittamaan itseään tai kyse olisi päihtyneen tai päihdyttävien aineiden vieroitusoireista kärsivän lapsen terveydentilan seuraamisesta ja hänen turvallisuutensa varmistamisesta. Kameravalvonnan tarve olisi silloin, kun aikuinen ei ole läsnä lapsen kanssa samassa eristystilassa, kuten yöaikaan.

LOS 16 artiklan nojalla lapsella on oikeus yksityisyyden suojaan. Lapsen oikeuksien komitean mukaan lapsen yksityisyyteen puututtaessa tulee tarkoituksen olla lainmukainen, tietojen minimoinnin periaatetta on noudatettava, sen on oltava oikeasuhtaista ja suunniteltu lapsen edun mukaiseksi (yleiskommentti nro 25 kohta 69). Lapsen yksityisyydensuojan merkitys kasvaa nuoruusiässä ja komitea on ilmaissut huolensa yksityisyydensuojan loukkauksista liittyen nuorten tiloihin ja tavaroihin laitoksissa (yleiskommentti nro 20 kohta 46).

LSKL painottaa, että kameravalvonnalla ei tule korvata henkilökuntaa eikä inhimillistä vuorovaikutusta.

Esitysluonnoksessa todetaan, että käytännössä kameravalvonnan käytön perusteet on määriteltävissä ainoastaan lapsen yksilölliseen tilanteeseen perustuvan tarveharkinnan kautta. Kameravalvonnan käyttö eristämisen yhteydessä katsottaisiin kuitenkin tosiasialliseksi hallintotoimeksi, josta ei olisi erikseen valitusmahdollisuutta ja jonka täytäntöönpanosta vastaisi se kasvatushenkilöstöön kuuluva, joka on määrätty huolehtimaan lapsesta. Esitysluonnoksessa ei ehdoteta muutettavaksi LSL 70 §:ssä säädettyä eristämistä koskevaa päätöksentekoa tai LSL 74 §:ää

rajoitustoimenpiteiden kirjaamisesta. Lapsen (ja työntekijöiden) oikeusturvan kannalta, LSKL pitää tärkeänä täsmentää lain tasolla, että kameravalvontaa koskeva lapsikohtainen harkinta on kirjattu päätökseen tai asiakasasiakirjoihin.

65 § Aineiden ja esineiden poisottaminen lastensuojelulaitoksessa

Esitysluonnoksen 65 §:ssä ehdotetaan säädettäväksi ehdotetun 4 b §:ssä tarkoitettujen aineiden tai esineiden poisottamisesta välttämättömiä voimakeinoja käyttäen. Säännös ei koskisi perhehoitoa.

LSKL katsoo, että terminä ”välttämättömät voimakeinot” on epämääräinen eikä esitysluonnoksen säännöskohtaisissa perusteluissa kuvata, millaisia keinoja säännöksessä tarkoitetaan. LSKL katsoo, että lapsen oikeusturvan toteutumiseksi sääntelyn on oltava täsmällisempää sen suhteen, mitä välttämättömillä voimakeinoilla tarkoitetaan.

66 § Henkilöntarkastus

Ehdotetun 66 §:n mukaan henkilöntarkastus voitaisiin jatkossa tehdä, jos on perusteltua syytä epäillä, että lapsella on vaatteissaan tai muutoin yllään ehdotetussa 4 b §:ssä tarkoitettuja aineita tai esineitä, rahavaroja, maksuvälineitä ja muita näihin verrattavia välineitä tai hyödykkeitä taikka tupakkalain 118 §:ssä tarkoitettuja tuotteita. Lisäksi henkilöntarkastus voisi sisältää lapsen ja hänen mukanaan olevien tavaroiden tarkastamisen metallinilmaisinta tai muuta sellaista vastaavaa teknistä laitetta käyttäen. Esitysluonnoksen mukaan metallinilmaisinta vastaava tekninen laite ei ole henkilöskanneri.

LSKL pitää hyvänä, että henkilöntarkastus olisi mahdollista jatkossa tehdä myös tupakkalain 118 §:ssä tarkoitettujen tuotteiden laitokseen kulkeutumisen estämiseksi.

Käytännössä henkilöntarkastus laajennetaan koskemaan myös sellaisia aineita tai esineitä, joiden hallussapito ei ole lapselta laissa kielletty, kuten rahavaroihin ja viestinnän mahdollistaviin laitteisiin (ehdotetun 4 b §:n 3 ja 4 mom.). LSKL katsoo, että ehdotetusta 66 §:stä ei nimenomaisesti ilmene, että henkilöntarkastuksen edellytyksenä olisi, että kyseessä olevan aineen tai esineen poisottoa koskevan edellytyksen on arvioitava täyttyvän, jotta laitoksen johtaja tai hänen määräämänsä laitoksen hoito- ja kasvatuskuntaan kuuluva henkilö olisi oikeutettu tekemään henkilöntarkastuksen. LSKL katsoo, että henkilöntarkastusta koskevassa säännöksessä tulisi täsmentää, milloin edellytykset henkilöntarkastukselle täyttyvät.

66 a § Henkilönkatsastus

-

67 § Omaisuuden, lähetysten ja tilojen tarkastaminen ja lähetysten luovuttamatta jättäminen

Ehdotuksen perusteella mahdollisuus omaisuuden, lähetysten, tilojen tarkastamiseen ja lähetysten luovuttamatta jättämiseen laajennettaisiin koskemaan kaikkia uudessa 4 b §:ssä lueteltuja aineita ja esineitä.

Vastaavasti kuin 66 §:n osalta käytännössä rajoitustoimenpide laajennetaan koskemaan myös sellaisia aineita tai esineitä, joiden hallussapito ei ole lapselta laissa kielletty, kuten rahavaroihin ja viestinnän mahdollistaviin laitteisiin (ehdotetun 4 b §:n 3 ja 4 mom.). LSKL katsoo, että ehdotetusta 67 §:stä ei nimenomaisesti ilmene, että rajoitustoimenpiteen edellytyksenä olisi, että kyseessä olevan aineen tai esineen poisottoa koskevan edellytyksen on arvioitava täyttyvän, jotta laitoksen johtaja tai hänen määräämänsä laitoksen hoito- ja kasvatuskuntaan kuuluva henkilö olisi oikeutettu päättämään rajoitustoimenpiteestä. LSKL katsoo, että säännöksessä tulisi täsmentää, milloin edellytykset omaisuuden, lähetysten ja tilojen tarkastamiselle täyttyvät.

68 § Kiinnipitäminen laitoksessa

Esitysluonnoksen 68 §:ssä ehdotetaan säädettäväksi kiinnipitämisestä lastensuojelulaitoksessa. Ehdotuksen 2 momentin mukaan laitoksen johtajalla tai hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvalla henkilöllä on oikeus käyttää sellaisia kiinnipitämisen tarkoituksen toteuttamiseksi välttämättömiä voimakeinoja, joita voidaan pitää puolustettavina lapsen ikä ja käyttäytyminen sekä tilanteen kokonaisarviointi huomioon ottaen.

LSKL katsoo, että terminä "välttämättömät voimakeinot" on epämääräinen eikä esitysluonnoksen säännöskohtaisissa perusteluissa kuvata, millaisia keinoja säännöksessä tarkoitetaan. LSKL katsoo, että lapsen ja laitoksen henkilöstön oikeusturvan toteutumiseksi sääntelyn on oltava täsmällisempää sen suhteen, mitä välttämättömillä voimakeinoilla tarkoitetaan.

LSKL katsoo, että sääntelyssä tulisi korostaa kasvatuksellisten keinojen ensisijaisuutta sekä lisätä velvollisuus fyysisen terveydentilan tarkastamisen lisäksi kiinnipitotilanteen käsittelyyn ja tarvittaessa psykologiseen tukeen. LSKL korostaa koulutuksen tärkeyttä kiinnipittoa ennaltaehkäisevistä keinoista sekä kiinnipitotilanteista.

68 a § Kiinnipitäminen lapsen laitoksesta poistumisen estämiseksi

Esitysluonnoksen 68 a §:ssä ehdotetaan säädettäväksi lapsen kiinnipitämisestä lapsen luvattoman poistumisen estämisestä laitoksesta tai sen yhteydessä olevalta piha-alueelta. Tässä tarkoituksessa laitoksen johtajalle tai hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvalla henkilölle ehdotetaan sallittavaksi oikeus käyttää sellaisia välttämättömiä voimakeinoja, joita voidaan pitää puolustettavina lapsen ikä ja käyttäytyminen sekä tilanteen kokonaisarviointi huomioon ottaen.

LSKL katsoo, että terminä "välttämättömät voimakeinot" on epämääräinen eikä esitysluonnoksen säännöskohtaisissa perusteluissa kuvata, millaisia keinoja säännöksessä tarkoitetaan. LSKL katsoo, että lapsen ja laitoksen henkilöstön oikeusturvan toteutumiseksi sääntelyn on oltava täsmällisempää sen suhteen, mitä välttämättömillä voimakeinoilla tarkoitetaan.

LSKL katsoo, että sääntelyssä tulisi korostaa kasvatuksellisten keinojen ensisijaisuutta sekä lisätä velvollisuus fyysisen terveydentilan tarkastamisen lisäksi kiinnipitotilanteen käsittelyyn ja tarvittaessa psykologiseen tukeen. LSKL korostaa koulutuksen tärkeyttä kiinnipittoa ennaltaehkäisevistä keinoista sekä kiinnipitotilanteista.

69 a § Luvatta lastensuojelulaitoksesta poissaolevan lapsen etsintä ja palauttaminen

LSKL pitää hyvänä, että lastensuojelulaissa määriteltäisiin tarkemmin, mitä luvattomalla poissaololla tarkoitetaan ja korostetaan toimien täytäntöönpanon luonnetta.

LSKL pitää myös sinänsä hyvänä esitysluonnoksessa todettua siitä, että STM:n antamia toimialakohtaisia ohjeita lapsen paikantamiseksi uudistettaisiin sijaishuoltopaikastaan luvatta poissaolevia lapsia koskien ja paikannuskynnystä eli sitä, milloin käsillä on sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 321 §:n 1 momentin 2 kohdan tarkoittamasta ilmeisestä hädästä tai välittömästä vaarasta, on tarkoitus madaltaa nykyisestä. Hätäpaikannuskäytäntöjen ja vastuiden selkeyttäminen sekä kynnysen madaltaminen on kannatettavaa, kun kyseessä on haavoittuvassa elämäntilanteessa oleva perhe- tai laitoshoitoon sijoitettu lapsi.

LSKL kuitenkin pitää tärkeänä, että kaikkien luvatta sijaishuoltopaikassa poissaolevien lasten etsintää pyrittäisiin tehostamaan ja jouduttamaan. LSKL kannattaa lastensuojelun poikkihallinnollisen valmisteluryhmän raportin (2025) ehdotusta siitä, että etsinnän tehostamiseksi ja sen kustannusten hillitsemiseksi perustettaisiin tehtävään erikoistuneita etsintätiimejä.

Pesäpuu ry:n Hatkassa-hankkeen aikana kerättyä tietoa koskevassa raportissa (Haapala ym., 2023. Hatkassa Suomessa: Kohti kansallista tilannekuvaa lastensuojelun sijaishuollosta kadonneista lapsista 2023) tuodaan ilmi, että luvattomien poissaolojen taustalla voi olla lapsen pyrkimys oman autonomian tavoitteluun, keino kertoa, ettei kaikki ole hyvin tai kokemus aikuisten välinpitämättömyydestä arjessa ja yksilötasolla. Luvattoman poissaolon aikana lapset kokevat erilaisia turvattomia tilanteita. Luvattomien poissaolojen ehkäiseminen edellyttää lisää välittämistä, ennakoitavuutta, lasten toimijuuden lisääntymistä sekä osallisuutta. Nämä keinot edellyttävät työntekijöiden pysyvyyttä, yhteistä tekemistä sijaishuoltopaikan arjessa pysyvien aikuisten kanssa, vähemmän rajoitustoimia ja enemmän rakkautta. Raportissa tuodaan esille myös kansainvälisesti kehitettyjä, tutkittuja ja käytössä olevia erilaisia strukturoituja paluuhaastattelutapoja niihin tilanteisiin, kun lapsi palaa sijaishuoltopaikkaan. Haastatteluiden tavoitteena on esimerkiksi tunnistaa käyttäytymisen taustalla olevia syitä ja löytää keinoja lapsen tukemisessa niihin liittyen.

LSKL pitää erittäin tärkeänä, että luvattomien poissaolojen ennaltaehkäisy otetaan myös lain tasolla keskiöön ja poissaolojen ennaltaehkäisemiseksi ja tilanteiden purkamiseksi otetaan käyttöön tutkittuja menetelmiä. LSKL pitää tärkeänä varmistaa, että luvaton poissaolo käsitellään aina lapsikohtaisesti poissaolon taustasyiden käsittelemiseksi ja lapsen kanssa yhdessä suunnitellaan, miten poissaolon taustasyihin vaikutetaan.

69 b § Lapsen kiinniotto

Esitysluonnoksen 69 b §:ään ehdotetaan uutta säännöstä lapsen kiinniottamisesta, jotta lapsi saadaan palautettua lastensuojelulaitokseen. Ehdotuksen mukaan laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvalla henkilöllä ja toimivaltaisella sosiaalihuollon viranomaisella olisi oikeus lapsen kiinniottamiseksi pitää lapsesta lyhytaikaisesti kiinni, jotta lapsi voidaan siirtää kuljetukseen käytettävään autoon tai muuhun kulkuvälineeseen. Tätä tarkoitusta varten laitoksen

työntekijällä ja sosiaalihuollon viranhaltijalla olisi oikeus käyttää sellaisia kiinnipitämisen ja siirtämisen toteuttamiseksi välttämättömiä voimakeinoja, joita voidaan pitää puolustettavina lapsen ikä ja käyttäytyminen sekä tilanteen kokonaisarviointi huomioon ottaen.

Säännöskohtaisten perustelujen mukaan kiinnipitäminen tarkoittaisi lähtökohtaisesti kevyttä fyysistä taluttamista eikä tällaisessa tilanteessa olisi kysymys voimakäytöstä, vaan tilanne olisi luonteeltaan sellainen, että asiassa olisi yhteisymmärrys lasta etsivän työntekijän ja lapsen välillä. Voimakeinojen käyttäminen tulisi kyseeseen vasta, jos lapsi vastustaa palautusta aktiivisesti tai passiivisesti. Perustelujen mukaan lastensuojelun toimijoiden voimakeinojen käyttö on pidettävä erillään poliisille säädettyistä voimakeinoista, joista on säädetty erikseen poliisilaissa.

LSKL ei kannata ehdotusta ja näkee siinä olevan riskejä lapsen oikeuksien toteutumiselle. LSKL katsoo, että lapsen kiinniotto voi olla yksinomaan poliisin tehtävä ja voimakeinojen käyttö kuulua ainoastaan poliisin toimivaltuuksiin.

Mikäli kiinniotto-oikeus säädetään laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvalla henkilöllä ja toimivaltaisella sosiaalihuollon viranomaisella, LSKL katsoo, että säännöstä on täsmennettävä siltä osin, että kiinnipitämisen on tapahduttava yhteisymmärryksessä lasta etsivän työntekijän ja lapsen välillä sekä niiden välttämättömien voimakeinojen osalta, joita tilanteessa on sallittua käyttää.

69 c § Kiinniotetun lapsen kuljettaminen

Ehdotetussa 69 c §:ssä laajennettaisiin toimivalta henkilöntarkastukseen ja kiinnipitoon autosta yleisemmin kulkuvälineeseen. Ehdotuksen mukaan henkilöntarkastus olisi mahdollista tehdä myös kulkuvälineen välittömässä läheisyydessä ja lapsen kiinnipitämiseksi lasta kuljettavalla henkilöllä olisi oikeus käyttää sellaisia välttämättömiä voimakeinoja, joita voidaan pitää puolustettavina lapsen ikä ja käyttäytyminen sekä tilanteen kokonaisarviointi huomioon ottaen.

LSKL pitää riskinä, että rajoitustoimivallan laajentaminen julkisella paikalla tapahtuvaan henkilöntarkastukseen ja kiinnipitoon esityksessä ehdotetulla tavalla voi johtaa lasta alistaviin tai halventaviin toimintatapoihin. LSKL katsoo, että esitystä tulisi arvioida lapsen oikeuksien turvaamisen näkökulmasta ja sääntelyä tarkentaa.

69 d § Perhekodista luvatta poissaolevan lapsen etsintä ja palauttaminen

LSKL pitää erittäin hyvänä, että myös perhehoidosta luvatta poistuneiden lasten etsinnästä ja palauttamisesta ehdotetaan säädettäväksi ehdotetussa 69 d §:ssä. Ehdotuksen mukaan lapsen etsinnän ja palauttamisen saisi toteuttaa vain toimivaltainen sosiaalihuollon viranhaltija ja lapsen palauttamisen ratkaista lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä tai hänen ollessa estynyt muu toimivaltainen sosiaalihuollon viranhaltija. Ehdotuksen mukaan myös perhekodista luvatta poissaolevan lapsen etsintään ja palauttamiseen sovellettaisiin ehdotetun 69 b ja 69 c §:n 2–4 momentin mukaista toimivaltaisen sosiaalihuollon viranhaltijan toimivaltaa (lapsen kiinniotto ja kuljettaminen) eikä edellä mainitut toimivaltuudet koske perhehoitajaa.

LSKL kannattaa perhehoitajan ilmoitusvelvollisuutta luvatta poistuneesta lapsesta.

Edellä todetusti LSKL katsoo, että lapsen kiinniottaminen voi olla yksinomaan poliisin tehtävä ja voimakeinojen käyttö kuuluu ainoastaan poliisin toimivaltuuksiin.

Perhekodista luvatta poissaolevan lapsen etsinnässä ja palauttamisessa sekä siihen liittyvissä toimivaltuuksissa on huomioitava, ettei toimivaltainen sosiaalihuollon viranhaltija välttämättä aina ole lapselle tuttu henkilö, mikä voi luoda lapselle tilanteessa turvattomuuden tunnetta.

LSKL katsoo, että jatkovalmistelussa tulisi kiinnittää huomiota perhehoitajan mahdollisuuteen etsiä sijoitettua lasta yhdessä toimivaltaisen sosiaalihuollon viranhaltijan kanssa kuitenkin niin, ettei lapsen etsintä ole perhehoitajaa velvoittavaa. Perhehoitaja on lapselle tuttu aikuinen ja se saattaa joissakin tilanteissa edistää lapsen palaamista perhekotiin. Lapsen tuntemus saattaa myös olla avaintekijä lapsen motivoimisessa perhekotiin palaamiseen.

69 e § Poliisin virka-apu laitoksesta ja perhekodista luvatta poissaolevan lapsen kiinniottamisessa ja kuljettamisessa

LSKL pitää hyvänä, että lastensuojelulakiin ehdotetaan säännöstä poliisin virka-apusta laitoksesta ja perhekodista luvatta poissaolevan lapsen kiinniottamisessa ja kuljettamisessa. LSKL kannattaa ehdotusta siitä, että myös laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvalla henkilöllä olisi oikeus pyytää ja saada tarvittaessa poliisin virka-apua.

Edellä todetusti LSKL katsoo, että laitoksen henkilökunnan tai sosiaalihuollon viranhaltijan toteuttama lapsen kiinniottaminen ja sijaishuoltopaikkaan kuljettaminen ei saa sisältää voimakäyttöä. Mikäli tällaisesta toimivallasta kuitenkin säädetään, LSKL pitää erittäin tärkeänä varmistaa, että ehdotetut toimivaltuudet eivät tosiasiallisesti saa muodostaa estettä tai hankaloittaa poliisin virka-avun saamista.

71 § Erityiset rajoitukset kuntouttavan suljetun laitospalvelun aikana

Esitysluonnoksen säännöskohtaisissa perusteluissa todetaan, että lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä ”päätäisi” asiantuntijoiden arvio huomioiden siitä, minkä sisältöisenä ja missä laajuudessa erityisten rajoitusten käyttöä on välttämätöntä jatkaa. LSKL katsoo, että perustelut jättävät epäselväksi sen, kirjaako lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä ”päättöksen” rajoitusten sisällöstä ja laajuudesta asiakassuunnitelmaan vai mitä päätöksenteolla tarkoitetaan. LSKL huomauttaa, että ehdotetun 71 §:n 2–4 momenttien mukaisista rajoituksista päätetään alun perin kuntouttavaan suljettuun laitospalveluun sijoittamista koskevalla 49 c §:n mukaisella päätöksellä. Sijoitusta on mahdollista jatkaa esityksen perusteella toistaiseksi. LSKL katsoo, että lapsella tulee olla mahdollisuus saattaa erityisten rajoitusten sisältöä ja laajuutta koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. LSKL pitää erittäin tärkeänä varmistaa, että lapsen oikeusturva toteutuu näin laajasti lapsen perusoikeuksia rajoittavan sijoituksen aikana eikä

oikeutus rajoitusten käyttöön voi perustua mahdollisesti jo kauankin sitten tehtyyn sijoituspäätökseen.

72 § Erityiset rajoitukset erityisen huolenpidon jakson aikana

-

6. Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi laki Valtion lastensuojelulaitoksesta ja sen yhteydessä toimivasta koulusta ja täsmennettäväksi viraston nykyistä rakennetta. Vastaisivatko ehdotukset tätä tavoitetta?

Ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 6.

-

7. Esityksen tavoitteena on vahvistaa kodin ulkopuolelle sijoitetun lapsen oikeutta erityiseen suojeluun. Vastaavatko ehdotukset tätä tavoitetta?

Ei pääosin

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 7.

Kodin ulkopuolelle sijoitetun lapsen oikeutta erityiseen suojeluun tulisi vahvistaa kehittämällä kokonaisvaltaisesti sijaishuollon toimintakulttuuria ja lapsenoikeusperusteista sijaishuoltoa. LSKL vaatii ennen kaikkea sijaishuollon kokonaisvaltaista kehittämistä. Aktiivinen, aikuisen intensiiviseen läsnäoloon perustuva hoidollisuus ja kuntouttavuus tulee olla kaiken lastensuojelun laitoshoidon keskiössä ja painotusta tulee siirtää sijaishuollon toteuttamiseen yhteistyössä lapsen sijaishuoltopaikan ja lapsen kodin ja muun elinympäristön kanssa. Sijaishuoltoa tulee kehittää vaikuttavammaksi ja sijaishuollolle tulee asettaa kansalliset vaikuttavuusmittarit. YK:n lapsen oikeuksien komitea on Suomea koskeissa loppupäätelmissään vuonna 2023 (CRC/C/FIN/CO/5-6) suositellut valtiota hyväksymään lasten sijaishuollon kokonaisvaltaisen strategian.

LSKL katsoo, että kuntouttavan suljetun laitospalvelun sisällön tarkka määrittely on erittäin tärkeää, mutta se ei myöskään saa viedä pohjaa muun laitoshoidon kehittämiseltä vaikuttavampaan suuntaan. LSKL painottaa, että kaikessa sijais- ja laitoshuollossa lähtökohtana ja perustana tulee olla intensiivinen aikuisten läsnäoloon perustuva kuntouttava työskentely.

LSKL katsoo, että kuntouttava suljettu laitospalvelu pitää sisällään rangaistuksenomaisia ja rikosseuraamukseen vertautuvia piirteitä, jossa lapsen liikkumisvapaus, yhteydenpito-oikeus, henkilökohtainen koskemattomuus sekä muun muassa sivistyksellisten ja kulttuuristen oikeuksien toteutuminen on äärimmäisen rajoitettua. Tutkimus ei suosittele rikosseuraamusten kärsimistä lastensuojelun toimenpiteenä, vaan nämä tulee pitää erillään. Kansainvälisessä tutkimuksessa suljettujen laitosten hyödyistä ei toistaiseksi ole erityisiä näyttöjä. Pikemminkin suljetuilla laitoksilla on ollut kielteisiä vaikutuksia. Kansainvälinen suuntaus on tehdä vaativan sijaishuollon työtä nuorten kotiin ja elinympäristöön (Niemi & Juuriala, 2024. Alaikäisten vapautta rajoittavat toimenpiteet ja suljetut laitokset : Lastensuojelullinen näkökulma Pohjoismaihin).

Ensianalyysit Tanskan uudesta lastensuojelujärjestelmästä antavat viitteitä siitä, että kun rikosseuraamusjärjestelmään ja sosiaali- ja terveydenhuoltojärjestelmiin liittyviä rakenteita ja käytäntöjä tuodaan toistensa lomaan, saattavat vankeus ja valvonta sekä hoito, hoiva ja suojele sekoittua keskenään. Analyysin mukaan rajoitustoimenpiteisiin liittyy suojele- ja hoitotavoitteilla perusteluja epäselviä, arjen läpäiseviä käytäntöjä, jotka nuoret kokevat rangaistuksiksi.

Lapsen oikeus suojeleluun ei saa käsittää sellaista hoitoa ja hoivaa, joka realisoituu lapsen arjessa suurelta osin valvontana. LOS 19 artikla takaa lapselle oikeuden suojeleluun kaikenlaiselta ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta, vahingoittamiselta ja pahoinpitelyltä, laiminlyönniltä tai välinpitämättömyydeltä tai huonolta kohtelulta tai hyväksikäytöltä, mukaan lukien seksuaalinen hyväksikäyttö, silloin kun hän on vanhempansa, muun laillisen huoltajansa tai kenen tahansa muun hoidossa.

Kun otetaan huomioon palvelun tuottamismahdollisuuden laajuus, ehdotettu päätöksentekojärjestelmä palveluun ohjautumisessa sekä ehdotuksen mukainen erityisten rajoitusten (71 §) voimassaolo koko kuntouttavaan suljettuun laitospalveluun tehtävän sijoituksen ajan ilman erillistä päätöksentekoa ja muutoksenhakuoikeutta, on olemassa vakava riski sille, että autoritäärinen laitoshoido lisääntyy ja laitoksen ja sen henkilökunnan valta suhteessa lapsen oikeuksiin kasvaa.

LSKL ei näe hyvänä, että esitys jättää mahdollisuuden lisätä kuntouttavaa suljettua laitospalvelua tuottavia yksiköitä ennen kuin ehdotetun Valtion lastensuojelulaitoksesta ja sen yhteydessä toimivasta koulusta annetun lain 5 §:n mukaisen yhden valtion lastensuojelun palveluyksikön toimintaa ja palvelun tavoitteiden toteutumista on huolellisesti arvioitu. LSKL ei kannata sitä, että kuntouttavan suljetun laitospalvelun tuottaminen on mahdollista valtakunnallisesti hyvinvointialueiden ja Helsingin kaupungin toimesta. Jos palvelun tuottaminen on mahdollista myös hyvinvointialueiden ja Helsingin kaupungin toimesta, tulee ensisijaisesti tarkastella sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyöalueita toteuttamispohjana, ja edelleen siinä tulee olla vahva yhdenvertaisuusnäkökulma ja kansallinen ohjaus takana. LSKL näkee myös tässä toteuttamistavassa resursointiriskejä, joita lastensuojelun poikkihallinnollisen valmisteluryhmän ehdotuksissakin oli huomioitu liittyen mm. terveydenhuollon ja päivystyspalveluiden saatavuuden osalta (Lastensuojelun keskusliiton lausunto valmisteluryhmän ehdotuksista kokonaisuudessaan luettavissa <https://www.lskl.fi/lausunnot/laitospalvelun-kuntouttavuuden-tavoite-ja-toiminta-tulee-kirjata-lainsaadantoon-velvoittavaksi/>).

Kuntouttavan suljetun laitospalvelun ja lastensuojelun laitoshoidon osalta yleisesti sijaishuollon ja sijaishuoltoapaikan laatuun työntekijöiden lisäksi vaikuttaa merkittävästi se, keitä ja millaisia laitoksen muut asiakkaat ovat. Lapsen hyvinvoinnin ja kuntoutuksen onnistumisen kannalta merkitystä on sillä, millaisia haasteita ympärillä olevilla lapsilla on ja millä tavoin he oireilevat. Lastensuojelun keskusliiton selvitys vuodelta 2023 'Lastensuojelu asiakkaiden silmin' tuo esiin nuorten kokemuksia sijaishuollosta ja LSKL nostaa tältä osin yhden nuoren kuvauksen: "Muut nuoret, ne vaikutti ainakin

mun elämään ihan sata nolla. Itelläkin on haasteita ja sit kun muut nuoret tulee siihen päälle. Kun ite yrittää pysyä kasassa ja toisessa huoneessa joku yrittää joka päivä itsemurhaa. Se ei ainakaan tue siinä. Pitää valvoa, että kukaan ei laitoksessa omasta huoneesta ota mitään terävää. Tai jos joku huutaa viereisessä huoneessa niin se ei yhtään auta. Ohjaajat on tosi ihania kyllä. Monet nuoret kannustaa myös toisia päihteiden käyttöön tai ruokkii sitä ongelmaa” - Nuori (Mielen hyvinvointi 2020) (Hokkila, 2023. Lastensuojelu asiakkaiden silmin. Lastensuojelun Keskusliiton verkkojulkaisu 4/2023).

LOS 12 artikla takaa lapselle oikeuden ilmaista vapaasti näkemyksensä kaikissa lasta koskevissa asioissa. Lapsen näkemykset on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. Tämän toteuttamiseksi lapselle on annettava erityisesti mahdollisuus tulla kuulluksi häntä koskevissa oikeudellisissa ja hallinnollisissa toimissa joko suoraan tai edustajan tai asianomaisen toimielimen välityksellä kansallisen lainsäädännön menettelytapojen mukaisesti.

LSKL katsoo, että esitysluonnoksessa ei riittävällä tavalla turvata lapsen oikeutta tulla kuulluksi tai ilmaista mielipiteensä häntä itseään koskevissa asioissa, kuten rajoitustoimenpiteitä koskien.

LSKL pitää huolestuttavana sitä, miten tosiasiallisesti ja aidosti ehdotetuissa rajoitustoimenpiteissä lapsen oikeudet tulevat turvatuiksi ja toteutuuko lapsen oikeusturva perustuslain 21 §:n edellyttämällä tavalla.

8. Vapaamuotoiset huomiot koko esityksestä.

LSKL katsoo, että ehdotetut säännökset on rakennettu teknisesti viranomaisnäkökulmasta, pyrkien ripeästi vastaamaan rikoksilla ja päihteillä oireilevien lasten suojeluun lapsen perusoikeuksien äärimmäisen vahvasti rajoittavilla toimenpiteillä (kuntouttava suljettu laitospalvelu, eho-jakson määräaikaisuuden pidentäminen maksimissaan 180 vuorokauteen ja rajoitustoimivallan laajentaminen välttämättömien voimakeinojen käyttöön). LSKL katsoo, että esityksen painopisteenä ei ole lapsen oikeus suojeluun, lapsinäkökulma tai lapsioikeudellinen perspektiivi.

LSKL korostaa tarvetta siirtää lastensuojelun painopistettä ennaltaehkäiseviin palveluihin ja lapsen omassa elinympäristössä tapahtuvaan työhön. Lastensuojelun resursseja ei tule kohdentaa ennaltaehkäisevien palvelujen yli suljettujen laitosten perustamiseen.

YK:n lapsen oikeuksien komitea on yleiskommentissaan nro 24 (2019) koskien lapsen oikeuksia rikosjärjestelmässä (CRC/C/GC/24) todennut tutkimusten osoittaneen, että intensiiviset perhe- ja yhteisöperustaiset hoito-ohjelmat, joilla pyritään saamaan aikaan myönteisiä muutoksia eri yhteiskuntajärjestelmien osa-alueilla (koti, koulu, yhteisö, suhteet ikätovereiden kanssa), jotka myötävaikuttavat lasten vakaviin käyttäytymisen ongelmiin, vähentävät lasten riskiä joutua rikosoikeusjärjestelmien piiriin. Sopimusvaltioiden tulisi kehittää yhteisöperustaisia palveluja ja ohjelmia, joilla vastataan lasten erityisiin tarpeisiin, ongelmiin, huolenaiheisiin ja intresseihin. Varhainen puuttuminen rikosoikeudellisen vastuun vähimmäisikää nuorempien lasten osalta

edellyttää lapsiystävällistä ja monialaista reagoitua ensimmäisiin merkkeihin käyttäytymisestä, joka katsottaisiin rikokseksi, jos lapsi olisi rikosoikeudellista vähimmäisikää vanhempi. Lapsen oikeuksien komitea korostaa näyttöön perustuvien puuttumishojelmien kehittämistä. Lasten tukemisen perheissään ja yhteisöissään on oltava ehdottomasti ensisijaista ja niissä poikkeustapauksissa, joissa sijoitus kodin ulkopuolelle on tarpeen, sijaishuolto tulisi mielellään toteuttaa läheispiirissä. Laitoshoitoon sijoittamiseen – silloin, kun se on asianmukaista tarvittavien ammattimaisten palvelujen tarjoamiseksi – on turvauduttava viimeisenä keinona ja sen keston tulee olla mahdollisimman lyhytaikainen (kohdat 9 ja 11). Komitea katsoo, että tukitoimenpiteissä tulisi hyödyntää runsaasti saatavilla olevaa tietoa yhteisö- ja perheperustaisista ennaltaehkäisyohjelmista, joihin kuuluvat muun muassa ohjelmat, joilla edistetään vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikutusta, kumppanuuksia koulujen kanssa, myönteisiä suhteita ikätovereihin sekä kulttuuri- ja vapaa-ajan toimintaa (kohta 10).

Lastensuojeluun tulisi kehittää uusia palvelumuotoja ja työtapoja, jotka ovat potentiaalisesti tiukkarajaisia suljettuja laitosjaksoja vaikuttavampia. Lastensuojelussa tahtotilana ja pyrkimyksenä on oltava, ettei kuntouttavaan suljettuun laitospalveluun lähtökohtaisestikaan tarvitse sijoittaa yhtäkään lasta.

Esitysluonnoksessa ei ehdoteta muutoksia lastensuojelun jälkihuoltoon. Edellä todetusti LSKL katsoo erittäin tärkeäksi jälkihuoltoon siirtymän ja jälkihuollon sisällön suunnittelun, mikäli lapsen sijoitus kuntouttavassa suljetussa laitospalvelussa päättyy asiakkaan täysi-ikäisyyteen. Yleisesti ottaen LSKL katsoo, että jälkihuollon ikäraja tulee palauttaa 25 ikävuoteen. Jälkihuollon yhdenvertaista tukea tulee linjata ja ohjata valtakunnallisten ja perheellisten jälkihuoltoasiakkaiden palveluja tulee kehittää.

Mikäli kuntouttavasta suljetusta laitospalvelusta ja rajoitustoimenpiteitä koskevista toimivallan laajennuksista ehdotetaan säädettäväksi, LSKL painottaa, että uuden lainsäädännön toimeenpanossa tulee olla kattavaa valtakunnallista koulutusta. Koulutus kasvatuksellisesta rajaamisesta ja kasvatuksellisista säännöistä on ehdottoman tärkeää kaikille sijaishuollon muodoille.

LSKL painottaa myös kansallisen seurannan, tutkimuksen ja arvioinnin tärkeyttä kuntouttavasta suljetusta laitospalvelusta. Mikäli tällaista palvelua järjestetään, on kyettävä osoittamaan, mitä lapsi tosiasiallisesti saa palvelussa ja mitä kuntouttava työskentely on. LSKL pitää tärkeänä arvioida Käypä hoito –suositusten kaltaisen ohjeistuksen laatimista kuntouttavan suljetun laitospalvelun sisällöstä.

Saukkola Jenni
Lastensuojelun Keskusliitto